

Štev. 3.

V Ljubljani, 1. sušca 1904.

Leto V.

Balada o vinu.

Tam zad za vasico en griček stoji,
pomladi tam trta zazeleni . . .

Oj, vinska trta, najlepša vseh rož,
vesel te je starec, mladenič in mož!

Prijeten pač drugih rožic je vonj,
a s tvojim, trta, se meri zastonj.

Po rožo h klobuku si stopim na vrt,
a radost nalije sok vinskih mi trt.

Oglasi se čriček in ozre se kmet,
odpira že vinska globoka se klet.

In vedno je moker kozarec prej suh,
in šali in smeje vinski se duh . . .

Hoj, vinski duh, prijazen možic,
brez rok in glave je in nožic. —

In vendar on pride kot misel — smuk!
In temu in onemu zgrabi klobuk.

Pozdravljena bodi, oj vinska klet,
zdaj čas je tu, da odpočije se kmet!

Povablja jo kmetje se: Pridi, kum,
pokušaj, natoči, saj imaš razum!

Iz soda v čašo šumi zlati sok,
in kroži kozarec iz roke do rok.

Govorica glasna, smeh in dovtip
in pesem vesela, vse skoro na hip.

Odšla že iz glave je skrb in bridkost,
kdo v čašo je k vinu prilival radost?

Hoj, vinski to duh je, prijazen možic,
viihotapi se k pivcem brez rok in nožic.

In temu in onemu potegne klobuk,
kot misel po kleti skače, smuk!

A kogar on ima posebno v laseh,
on prime in vrže ga kar po tleh . . .

Duh vinski se v sodu smeje na moč
in sod objema železen obroč . . .

In kumki padajo, vriskajo, juh!
Kak smeje iz soda se vinski jim duh. —

Če dete bi pilo, bi bilo ga sram
in smuknil bi brž in zaklenil hram.

Najrajši bi vzel mu čašo iz rok,
pa rekel: Za deco z mlekom je sok!

Povrnil bi se ves otožen domov
tja v obokano klet, kjer je pet sodov:

Eden za žalostne, drugi za vse,
katerim skrbi so sedle v srce.

Tretji za pesem, vesele ljudi,
četrti za stare, že trudne moči.

A peti za maše, za sveto Kri,
ki naj bi rešila vse ljudi!

Fran Žgur.

V spomin.

*Ponosno stoje in pokonci stoje
device, aj, breze bele;
v zelenje se prvo in prvi so kras
pomladni baš včeraj odele.*

*In same stoje sred drugih dreves,
kras prvi prirode zbujene,
in nič ne boje se, da zgodnji jim kras
sfro sape ledene, strupene.*

*Ponoči pa slana ledena gre v vas
med breze prenóčit gre tiha:
mladike umrjejo — strl jih je mraz . . .
In mrtev spef tihi gozd diha.*

*Še dala pomlad bo brezam kras,
odela jih v novo zelenje,
mladike pozeble spominjale nas
pa bodo na mrtvo življenje.*

Andrej Rapè.

Orel.

*Nad skladom sivih skal
si sam gospodoval
in meril s perutjo mogočno si zrak,
moj orel ponosni, kraljevi orjak!
Na njih zdaj tožen zreš po svetu,
ki se oživlja v novem cvetu;
perut mogočna krvavi
ne tuje, lastne ti krvi.*

*Po zlati svobodi srce hrepeni,
ki zgrinja za tabo se v prešle dni;
le želje nosijo te v svet,
ah, v svet, s svobodo zlato odet.
Le želje nosijo te v življenje,
med brate nosi te hrepenenje —
in tja ne moreš orel — kralj,*

*ni meriti ti zračnih dalj;
za kapljo kaplja ti odteka
krvi — in kje našel bi leka? . . .*

*Prepad tvoj grob,
a zvon za pokop
bo strel žarečih silni jek,
potokov pogorskih šumeči tek.*

*A tožbe ni! . . .
Molči, ponosno trpi
na skalnem robu kralj smrtno ranjen,
od strele lovčeve ukanjen;
saj: kar si čas na svetu vstvari,
v plen smrti zopet kdaj podari.*

Andrej Rapè.

Sirota Ivanček.

Spisal L. Černej.

Pred dobrim letom je še imel mater in očeta, a danes je sirota, popolnoma sirota. In tako majhen, komaj pet let star!

Najprej mu je zbolela mati. Prehladila se je in dobila je sušico. Ivanček takrat še ni vedel, kaj ga čaka. Oklepal se je mamice ter jo silil, da bi bila vesela. In ko je morala končno ostati v postelji, ji je vedno prigovarjal, da bi vstala.

„Mama, pojdi, poglej, kaj sem naredil na vrtu!“ — „Mama, pridi gledat, kako lepo je zunaj, vse belo! Snežilo je!“ — „Mama, pridi vsaj v kuhinjo!“ Tako in enako je govoril, a mati ga je tolažila, da bo kmalu ozdravela in da bo tedaj že vstala.

Upala je to pač tudi sama. Ko pa je uvidela, da se ji bliža konec življenja, je pritisnila dečka k sebi in rekla: „Ivanček, umrla bom!“

Tedaj je uprl deček svoj pogled globoko v njene vderte oči. Nekaj časa je molčal, potem pa je odkimal z glavo in dejal: „O, ne, mamica, ne smeš umreti, jaz ne pustim!“

In vendar je umrla!

Ob strani svojega žalostnega očeta je stopal Ivanček nemo za krsto. Ko pa je oče zaihtel, je zajokal tudi on na glas, in ko so pogreznili mrtvo mater v jamo, je zaklical: „Ata, ne pustite mame!“

Kdor je to videl in slišal, je imel solze v očeh.

Vso ljubezen, ki jo je imel deček prej do matere in očeta, je zedinil zdaj na poslednjega. Pa tudi oče ga je ljubil tem srčneje, saj mu je bil edina tolažba. Povsod ga je jemal s seboj. Ginljivo je bilo slišati, kako sta se pogovarjala.

Večkrat se je Ivanček spomnil matere, in tedaj mu je moral oče pripovedovati o nebesih in o angelih. A najrajši je slišal deček o zopetnem snidenju z materjo po smrti. Zalesketale so se mu oči, ličece se mu je zaokrožilo v prijazen nasmeh in z radostjo je vzkliknil: „Oj, ata, kako bo veselo!“

In spet je molčal in končno zdihnil: „Ata, rad bi umrl, da bi zopet videl svojo mamo!“

Vsemogočni pa je sklenil, da jo vidi prej — oče.

Bil je že dolgo slab in kake tri četrti leta po materini smrti je zbolel tudi on.

Ivanček je bil zdaj po prebridki izkušnji že modrejši. Obšla ga je globoka žalost. „Ata, kaj ti je, ali si bolan? Ata, pojdi, pojdi k zdravniku!“

In ata je šel k zdravniku, a pomagalo ni nič. Ista bolezen, ki je bila uničila mater, je potisnila tudi njega na posteljo.

Ivanček se ni ganil od nje in ni bil več vesel. Splezal je često k očetu, mu gladil lice, ga siloma poljubljal, mu božal lice.

„Oh, ata, kaj bom pa jaz, ako še ti umrješ?“

Zajokal je na ves glas, da bi se ga bile stene usmilile. In jokal je tudi oče, da so solze premakale blazino.

Bolezen se je hitro razvijala. Ko je obiskal zopet nekega dne bolnika zvest tovariš, je sklenil obupanec svoje roke in ga zaprosil s tresočim glasom: „Moj ljubi prijatelj, le eno te prosim. Obljubi mi, da ne ostaviš mojega ubogega otroka, da bom mogel vsaj — umreti!“

In prijatelj je pokazal na razpelo, veseče ob steni, ter rekel: „Pri Bogu ti obljubljam, da ga ne ostavim!“

In res! Kakor da bi bilo njegovo življenje viselo edino le še na skrbi za svojega otroka — v kratkem času je izdihnil.

Ljudje so govorili in ponavljali le eno: „Oh, ubogi otrok, uboga sirota!“

Ko so pokopavali očeta, in je zapuščeni sinček plakal ob grobu ter obupno klical: „Ata! Ata!“ — ni bilo niti eno oko suho!

„Da bi vendar rešil Bog tudi otroka!“ so zdihovale dobrosrčne ženice.

Tedaj se je zazdelo tudi meni, da želé pravo, in zaželel sem tudi jaz, da bi naj Bog združil to nesrečno obitelj — nad zvezdami. Kmalu pa sem si premislil, češ, človek naj ne posega v naklepe božje!

In mojo trpečo dušo je tolažila nada na blago srce očeta — namestnika in pa prepričanje, da je nad nami še eden — vsemogočni dobri Oče, ki varuje sirote in ki tudi Ivančka ne pozabi!

Kadar vzhaja beli dan . . .

*Kadar vzhaja beli dan
nad planinami,
in nebeško solnčece
sije nad ravninami,
vsa природа radostna
se iz sanj zbudi,
vse prepeva in na delo
pohiti . . .*

*Doba solnca sije nam —
doba mladih let,
ven na prosto, dan je naš,
prost odpira se nam svet!
V bedne domovine čast
dvignimo moči,
da zanamcem lepša doba
zažari! . . .* Osojski.

Kaznovale so ga . . .

Spisal *Andrej Rapè.*

rševa hiša je stala na prijaznem gričku sredi vasi. Okolo nje je bilo vedno polno življenja, zakaj sedemletni Tinček in triletni Andrejček sta vedno rojila tam okolo. Tudi vaški otročaji so radi zahajali na hribček, posebno še pozimi, ko se je od tu tako lepo peljalo s sanmi v dolino.

Jutro je. Na vzhodni strani se je potegnil po nebesu svetel, rdečkast trak, čigar svetloba je barvala ozračje, vrh Srševe hiše — izza katere je navadno ob tem času prilezlo sonce — gozde in griče. Bledozlata svetloba je bila razlita po gorah, hribih in hišah.

Iz Srševe hiše se je v tem zgodnjem jutru slišalo bobnenje pinje, ki so jo gonili mati v kuhinji. Medli so na vse zgodaj.

Mali Andrejček je stal poleg njih in oprezno gledal na vrh, kjer se je nabirala smetana pri odprtini. Večkrat je hitro iztegnil ročico in vtaknil prstek v smetano ter ga sladkosnedno oblizal.

„Ne bodi no siten, Andrejček, sicer ne dobiš omedenega mleka“, ga svare mati!

In stal je Andrejček nekaj časa miren, pa mu je zopet ušel prstek k prepovedani odprtini. Izpozabil se je bil. E, kako pa je tudi rad lizal smetano!

Kmalu pa se je Andrejčku pridružil večji bratec Tinček, ki je bil ravno spisal nalogo za šolo. Oprezovala sta potem kar dva na sladko smetano.

Kadar so mati popravljali s prstom smetano, ki se je bila nabrala na vrhu pri odprtini, v pinjo nazaj, so potegnili s prstom sedaj temu, sedaj onemu malih nagajivcev preko ust. Oba sta imela že bele brke.

„Mleko se že dela, mama,“ je klical Tinček.

„Kmalu bo omedeno“, odgovore mati.

In res je bilo. Omedenega mleka so mati nalili potem v dve skledici ter dali obema. Sirovo maslo pa so oprali ter jeli devati v lonec, da ga skuhamo.

„Mama, ko bo skuhamo, nama namažete kruh s tropinami, kaj ne?“ prosi Tinček.

„Tlopinc, tlopinc — oj, doble“ je kričal Andrejček.

Toda še preden je bilo maslo kuhano, je moral Tinček v šolo. Rad bi bil doma ostal, zakaj kadar so mati medli, je mislil Tinček, da je domač praznik. Mati pa o tem kar nič niso hoteli slišati.

„Ali greš z mano, Andrejček?“ je vabil mlajšega bratca.

A ta se danes ni ganil iz kuhinje. Tinček je moral sam v šolo.

Mimo tistih, kot Metuzalem starih topov, ki stojita pred grajskim vrtom, je vedno brzo stekel, zakaj bal se je ondi gosi in psov, ki so po navadi tod pohajali. Danes pa ni tekel. Psa ni bilo nobenega, gosi tudi nobene. A bila sta ondi dva pava, lepa pava. Repe sta bila razprostrla in

veličastno stopala pod topoli. Ej, lepa sta bila, da nikoli tega. Solnčni žarki so se jima lovili v krasnem perju, da se je isknilo. Tinčku so se odprle oči na široko. Poželjenje po teh lepih peresih se mu je jasno čitalo v njih in na obrazu. Obstal je.

„Kaj, ko bi onemu stopil na rep, da dobim perje?“ zamrmra skrivnostno.

Poizkusi, a zaman!

„Pa ti bom, pa ti bom! Enkrat ti stopim na rep! Ali misliš, pav, da ti ne bom? Boš videl! In ves rep ti bom izdrl, pa ga poneseš domov. In dal bom pero za klobuk in bom velik. Le malo še počakaj! Kmalu zrastem in takrat ti stopim na rep!“

Tako modrovaje je stopal mimo topolov počasi kot nikdar prej. V srcu je sklenil, da mora dobiti pavov rep, naj velja, kar hoče.

V stolpu je udarila ura. Stekel je Tinček, da ne zamudi. Pustimo ga v šoli in pogledjmo, kaj dela njegov bratec Andrejček!

Mati so mu namazali velik kos kruha s tropinami. Aj, to je jedel! Pa v kuhinji potem ni imel več obstanka, saj je bil živ kot srebro. Tudi mati so mu veleli, naj sedaj ne dela več napotja po kuhinji.

S polnim založajem v ustih jo krene pred hišo. Odtod koraka proti gradu, tu pa jo je izkupil . . .

V grajskem ribniku so se kopale gosi. Prijetno so se igrale v hladnih valovih, pozlačenih v jutranjem solncu.

Andrejček pride do ribnika. Nekoliko časa postoji, potem pa jo krene na odprt grajski vrt. Ondi je bil vrtnar Jošt ravno zasadil nekaj novih cvetic. Andrejček gleda in gleda. Silno lepe cvetice so! Rad bi jih imel. Izruje tedaj eno, potem še eno in še in še. V tem pa ga zagleda Jošt. Poruval mu je Andrejček, seveda ne iz zlobnosti, njegove ljubljenske. Aj, kako se je zato ujezil! Oči so mu zagorele. Nosnici sta se mu napeli kakor zbesnelemu volu. Kar pihal je. Vendar pa Andrejček ni bil tepen. Ustrašil pa se je hudega Jošta le.

„To lepe!“ je jecal in nedolžno zrl v vrtnarja.

„Dal ti bom lepe“, je zamrmral Jošt pa mu vzela cvetice, ga napodil z vrta ter iznova posadil nežne gojenke.

Andrejčku so se posvetile solze v očeh. Potaknil je kos med zobe pa jo mahnil proti ribniku nazaj. Tam pa jo je naletel.

Gosi so se vračale po vrsti kakor bi šle v boj iz kopališča. Ena ugleda kos kruha v Andrejčkovih rokah in takoj jo krene sikaje proti njemu. Še ena! Cela vrsta mu gre naproti.

Kakor pribit obstane Andrejček. Malo srčece mu kar zastane. Ena izmed gosi mu namerja vzeti kruh, namazan s tropinami, a druga mu sili pod noge. Založaj kruha mu odpade iz ust. Tam v kotu oči se posveti in kot jagoda debele solze se mu udero po licu. Usta pa kažejo celo vrsto kot redkev belih zobčkov. A gosi se za vse to ne zmenijo. Kruh jim je vseč, kruh. Že sega ena po njem, že prijemlje druga Andrejčka za nogo. Andrejček ne more z mesta. Kot pribit stoji in se ne gane. Slednjič se mu izvije iz prsi silen krik. Jošt zasliši krik in meneč, da je Sršev padel v ribnik, skoči hitro tja in tu ugleda prizor, kakršnega vidite na sliki. Seveda se je Jošt nasmejaj in malemu nagajivcu privoščil, da so ga kaznovale namesto njega gosi, vendar pa ga je naposled rešil sitnega položaja, mu potisnil kruh, ki mu ga je bila vzela gos, v roko in zapodil nagajive in sikajoče gosi.

Večkrat je pozneje Tinček spravljal Andrejčka, naj gre z njim po pavja peresa h gradu, pa ni ga spravil nikdar. Tinček pa doslej tudi še ni stopil pavu na rep.

Kdaj, kako in če se mu to sploh posreči, pa vam sporočim, mladi prijatelj.

Ponoči.

*Upihnem luč in ležem spat,
in pride sen do mojih vrat,
zbudi me in mi luč prižge,
zasije v žaru bajnem vse.*

*Nad mano zraste beli grad
ponosnih upov, tihih nad,
nevidna roka mi dobrot
nasiplje na življenja pot.*

E. Gangl.

Oblačkom.

Beli plavajo oblaki
čez doline in gore,
v daljno plavajo deželo,
kamor ceste ne drže.

Za zelenim, šumnim morjem
nov se razprostira svet,
kamor zima ne zaide,
kjer pri cvetu klije cvet.

V lepi, bajni tej deželi
mili ptički bivajo,
ki o daljni domačiji
lepe sanje snivajo . . .

Oj, prosite jih, oblaki,
naj spet pridejo med nas,
saj brez njih tu v naših krajih
ne vzcvete pomladni čas . . .

Osojski.

Ob zibelki.

„Ajaj, ajaj, hčerica,
le lepó mi spančkaj,
ajaj, Julka ljubljena,
pa kaj dobro sančkaj!“

Sančkaj mi o Bogu ti,
angeloih krilatih;
sančkaj mi o njihovih
perutnicah zlatih!“

Mamica je pela,
Julka pa zaspala:
Prišli so krilatici,
z njimi se igrala . . .

F. Palnák.

Prišli trije so možički . . .

Prišli trije so možički
s tudeldideldaji
in se nastanili v vasi
tam ob cestni graji.

Eden jo na mch je rezal,
drugi v trombo pihal,
tretji pa z debelim basom
je povprek udrihal.

Ej, to bilo je veselje
teh treh dudeldajev,
vsí ljudje so k njim drveli
iz vseh bližnjih krajev.

Prišli trije so možički,
trije dudeldajčki,
mi pa smo krog njih skakali
kačor mladi zajčki . . .

Osojski.

Iz knjige prirode.*)

Spisal Solovej.

VI.

Zadnjič smo govorili o tem, kako je prisilila vsakdanja potreba človeka, da je izumil najprej prirodno mero, ki se je razvila pozneje v metrski merski sestav. Na podlagi metra so določili tudi mero za težino, mehanično silo, elektriko itd. Na ta način je šele mogoče primerjati posamezne prirodne pojave med seboj ter dobiti približen pojem o velikosti teh pojavov. Dokler niso uvedli v prirodoslovni vedi enotne mere, si navaden človek ni mogel teh stvari prav predstavljati. Človekova priroda je namreč taka, da sodi vse sam po sebi. Ljudje so dolgo časa mislili, da je vse samo zaradi njih na svetu; mislili so, da je samo človekovo samoljubje nekaj vredno, vsa druga priroda pa ni nič. Takisto je mislil človek tudi glede prostora. Pojma velik in majhen sta pomenila veliko in majhno le to, kar je bilo v primeri s človekom tako. Kadar je videl, da je kakšna stvar majhna, je bil s tem zadovoljen in ni pomislil, da je tudi v tem majhnem prostoru mogoče kaj neskončno modrega in premišljenega. Ali čimbolj se je začel človek ugrabljati v skrivnosti prirode, čim pazljivejše je listal po njeni knjigi, tembolj so se mu začele odpirati oči od začudenja. Začel je izpoznovati, da v prirodi sploh ni nikakšne manj vredne stvari: če je stvar velika, je istotako premišljena in po zakonih urejena kakor najmanjše stvari okrog nas. Navedem naj nekaj za primer, kar pokaže, da je najnezatnejši pojav v prirodi istotako veličasten kakor oni, ki se nam zdi najmogočnejši.

Če se ozrete okrog sebe, vidite, da se pojavljajo okrog nas v prirodi časih pojavi, da človeku od strahu zastaja sapa. Časih mislimo, da se bliža konec sveta, tako treska in grmi; hiše, ki se nam zde tako trdne, se stresajo zaradi silnih strel. Iz oblakov lije voda, in povodnji nastajajo, da trgajo potoki bregove, rujeja drevesa, odnašajo mostove in zasipavajo cele

*) Prejšnje članke glej v lanskem in predlanskem letniku!

vasi. — Kadar pride potres, se začne majati pod nami celo zemlja, ona, v katero najbolj zaupamo kot v najboljšo svojo mater, ker je po navadi tako trdna in veličastno krepka. A v potresu se tudi ona, ki drži cela pogorja na svojih plečih, zmaje pod nami. — Kdor je že doživel nevihto na morju, dobro ve, kako strašanski je čut, ki se nas pollašča, ko se spenjajo šumeči in bučeči valovi visoko gor v vis, in se sredi med njimi odpirajo brezdna v črni morski globočini, odkoder se nam zdi, da zija v nas zlovrážna smrt. — Če stojimo na visoki gori, kako nizko se razprostira pod nami ves ostali svet, in kako visoki se zdimo sami sebi. Kako robato pečevje, kakšni obronki in kako razorane čeri se nam reže v obraz!

Vse te ravnokar opisane pojave moremo najti na takšnem majhnem prostoru, ki ga pregleda naše oko. Tam na obzorju se vse izgublja, ker je zemlja krogla, in se tam zavija na vse strani. Kaj bi bilo, ko bi mogli vse te pojave po zemlji pregledati obenem! Kdaj bi premerili vse visoke gore, vsa globoka morja in kako bi se povzdignili gor do najvišjih belih oblakov! Primerimo vse te veličastne pojave s preprostim listom kakšne ponižne vodne rastline, ki se mirno priklanja nad valčki kje v zatišju! Kolika razlika, ne? A vendar je tak preprosti list baštako veličasten za one stvore, ki so primeroma z njim tako majhni, kakor je človek v primeri z zemljo majhen, kot se zdi človeku zemlja. Da je to res, nam pokažeta — številka in meter.

Če se oddaljujete od domačega kraja, kaj se vam zdi? Da je vedno manjši in nerazločnejši, dokler ne izgine v daljavi. Isto bi se zgodilo, če bi se vzdignili kvišku in se oddaljili od zemlje. Zdela bi se nam vedno manjša. Kaj bi bilo, če bi se tako oddaljili od nje, da bi se nam videla milijonkrat manjša? Vsi predmeti na nji bi bili tudi milijonkrat manjši. Rekli smo v zadnjem članku, da je zemeljska krogla tako jabolko, ki meri naokrog v največji debelini nekaj malega čez štirideset milijonov metrov. (En milijon je tisočkrat tisoč ali desetkrat stotisoč.) V oni oddaljenosti bi videli torej kroglo, ki bi merila naokrog 40 m in ki bi imela v premeru dobrih 13 m. Kako visoke bodo gore, ki se zde nam tako veličastne, in kako globoko bo morje? Računajmo! Ker se nam vidi vse milijonkrat manjše, se bo videl v tej daljavi tudi vsak km (kilometer = 1000 metrov, približno četrť ure hodá) tolikokrat manjši. Velik bo torej vsak km prirodne velikosti 1 mm. (En milimeter je tisoči del metra, deseti del centimetra.) Visokost največjih gorá in globočina največjih morij meri okroglih 9 km (= 9000 m). V tisti oddaljenosti se vidijo torej najvišji hribi visoki okrog 9 mm in najglobokejše morje globoko istotoliko, torej še ne cel cm, tako da lahko rečemo, da je zemlja primeroma s svojo debelino popolnoma gladka, ker molé največje gore le za eno pettisočino njene debeline nad površino. Če lupite jabolko, napravite za njem z nožem primeroma baš tolikšne gore in doline kot jih ima na sebi zemlja. In kakor se nam zdi jabolko gladko, bi se nam zdela zemeljska krogla, pomanjšana milijonkrat, gladka; le če bi jo pogledali od blizu, bi videli one še ne cm visoke brazgotinice po nji. Morje na naši zemlji primeroma ni nič globokejše, kakor

če bi postavili jabolko na mokro, da se nam semintja po vrhu zmoči. Vidimo torej, da se zdi naša zemlja na drugih zvezdah ravnotako lepo migljajoča zvezdica, kot se nam zde druge. A če pravimo: mir kraljuje nad zvezdami, ne govorimo popolne resnice, ker če si predstavimo po večnem direndaju na naši zemlji — zvezdi druge zvezde, ki so izšle iz rok istega Stvarnika, nam bo po ravnokar navedenem primeru jasno, da je ta mir le dozdeven zaradi prevelike oddaljenosti.

Ta primer z zemljo nam je pokazal, da še tako veličasten prostor na naši zemlji v ostalem vsemirju kar izgine; vzemimo še drug primer, ki nam pokaže nasprotno, da je ustvaril Bog najmanjše predmete istotako modro kot one, ki se zde človeku še tako veličastni, samo da je treba imeti za te majhne pojave smisel in razum. — Odtrgajmo kakšen rastlinski list! Kaj ugledamo notri, če ga pogledamo od strani? Lepe svetle žilice, ki se proti kraju vedno bolj razcepljajo in stanjšujejo, dokler se za naše oko ne izgube. To niso nič drugega kot potočki, po katerih se pretaka hrana za list. Vzemimo ta list in ga povečajmo tako kakor smo prej pomanjšali celo zemljo. Recimo, da je glavna žilica v narodi debela 1 mm in dolga 1 dm. Če vse to milijonkrat pomnožimo, dobimo v dolgost 100 km in 1 km v šir. Vse te žilice so torej v primeri za list to, kar so ogromni veletoki za zemljo. A kakor živi ob zemeljskih veletokih na tisoče in tisoče pridnih ljudi, ki jim dajejo zaslužka in hrane, je ob teh veletokih po rastlinskih listih brezštevilno prvotnih rastlinskih delcev, ki jim pravimo celice in ki sestavljajo rastlino. Vsi ti so se porazmestili ob teh rekah ter dobivajo iz njih hrano za svoje življenje. Zakaj mora torej rastlina usahnuti, če jo odrežemo ali utrgamo? Vse reke po nji se posuše, in celice, ki so zajemale iz nje hrano, morajo pomreti lakote; t. j. rastlina se posuši, kakor bi moralo prenehati na zemlji vse življenje, če bi izginili oblaki ali morja.

Vzemimo še en primer. Vsak pozna rožo in ve, da se hitro razvije, ko počí cvetni popok. Obenem razširi okrog sebe močan duh. Duh pa ni drugega kakor neskončno majhni delci dišečih olj in plinov, ki odletujejo od rože ter zadevajo ob tej priliki naše nosne sluznice ter povzročajo v nas občutek vonja. Za te neskočno majhne delce je prostor nekolikih milimetrov, za kar se razširi razcvetajoča se vrtnica, pač tako ogromen, kot bi se zdelo nam ogromno, če bi se razpočila zemlja.

Navedeni zgledi nas uče, da je mogel človek šele potem dobiti jasne pojme o narodnih pojavih, ko je uvedel sestavno mero, s pomočjo katere si more te pojme pravilnejše predstavljati; dalje, da tako dolgo ni mogel imeti o njih pravega pojma, dokler je rabil le nedoločne izraze „velik“, „majhen“, ker so to besede, s katerimi misli človek okolico v primeri s seboj.

Mero rabimo torej za to, da izražamo z njo prostor tako, kakor izražamo n. pr. glasnike s črkami. Da pa moremo kakšno stvar opisati, jo moramo prej poznati. Pri izpoznavanju prostora si pomaga človek z očmi in tipom. Vendar gre to le do gotove meje; in sicer imamo prevelik in premajhen prostor, ki ga človek ne more premagati. Če je med predmetom

in našim očesom preveč prostora, tega predmeta ne vidimo dobro ali pa sploh ne, in če je predmet premajhen, nam oko zopet zaradi premajhnega prostora ne more ničesar zapaziti. Človek si je moral pomagati iz te zagate in si je tudi pomagal, in sicer na tak način: izumil je daljnogled in drobnogled. S prvim predolg prostor skratimo, s čimer dotični predmet za toliko povečamo, za kolikor se mu zaradi te skrajšave približamo; z drugim si preozek prostor razširimo in s tem tudi povečamo in razmaknemo predmete v njem. In sicer je urejen eden največjih daljnogledov, ki je bil razstavljen na zadnji svetovni razstavi v Parizu*), tako, da nam prinese mesec tako blizu kot bi bil od nas oddaljen samo 38 km. Kaj se to pravi? Vse meščevo površje vidimo tako natančno kot vidimo okrog sebe svet, ki je oddaljen od nas 38 km, t. j. približno 7 do 8 ur hodá. Skozi daljnogled bi torej skoraj videli vlak, če bi vozil po mesecu. Daljnogled je izumil 1898. leta mehanik Gautier (reci: Gotjé) v Parizu; poveča nam oddaljene predmete šesttisočkrat do desettisočkrat. Sedaj pred kratkim je pa izumil 22 leten Francoz način, da se bo dalo vse predmete še petkrat toliko povečati. Če se posreči prirediti to iznajdbo za vsakdanjo porabo, bomo videli skozi tak daljnogled mesec 50.000 večji kot s prostim očesom in vse pokrajine na njem kot bi gledali na zemlji na dve uri oddaljene hribe.

Drobnogledi, ki jih rabimo navadno za preiskovanje, nam povečajo predmet do 500krat. Da se napraviti sicer take z večjim povečevanjem, ali teh ne moremo bogve kako rabiti. Morda povpraša kdo začuden: Kako to, saj če večkrat poveča predmet, tem bolje, ker se tembolj vidi? Da, to je res, ko bi mogli napraviti tak drobnogled, da bi šel podenj ves predmet, kar pa ni mogoče. Če nam na pr. poveča 500krat, vidimo vsak mm prirodne velikosti pol metra dolg; zaradi premajhne obzorne širine moramo vzeti pod drobnogled, čim ostrejši je, tem manjše predmete, ki jih časih s prostim očesom še ne vidimo ne; denemo jih navadno med dve majhni stekleni ploščici, da jih s sapo ne odpišemo proč. Nek francoski učitelj je izumil celo drobnogled, ki poveča vsako stvar 100.000krat. Baval se je namreč rad s preiskovanjem prirodnih pojavov. Ker je drobnogled draga stvar, ni imel dosti denarja, da bi si bil kupil dosti močnega; v sili je izumil omenjeno pripravo, ki je pa za vsakdanje potrebe ne moremo rabiti, ker izgubimo, kakor rečeno, pregled predmeta. Saj bi se videl predmet, ki je v prirodi dolg ali debel 1 cm, torej recimo kot vaš prst ali noht, dolg 1 km, torej četrť ure hodá! — Daljnogled in drobnogled si natančnejše ogledamo pozneje, ko bomo govorili o tem, kako je znal porabiti človek sebi v korist pojave, kar jih je opazil okrog sebe.

Obe pripravi nas uči, da vlada glede prostora kot v vsakem drugem oziru v prirodi istotak red in taka premišljenost, in obenem sta pripomogli človeštvu, da si more najveličastnejše in najeznatnejše pojave prav predstavljati.

*) O tej razstavi glej članek v III. letniku „Zvončka“!

Ljubezen sestric.

Daljnogled nam je pokazal pot v vsemirje, kjer srečujemo prostore, ki si jih moremo le posredno predstavljati. Pot zemlje okrog solnca je n. pr. tako velika, da bi vlak, vozeč vsako uro s hitrostjo 100 km (nekako 20 ur hitre hoje) ter vozeč noč in dan neprenehoma, prevozil to pot enkrat v 340 letih. — Mesec je oddaljen od zemlje 380 tisoč km. Ko ste bili majhni, da so vas še pestovali, ste iztezali zvečer ročice po njegovi svetli obli, ko je priplaval na nočno nebo. Ob takih prilikah so vam pravili o Kurentu, ki jo je mahnil baje navsezadnje kar na mesec, ker ga ni hotel sv. Peter v nebesa in ker so se ga celo rogati peklenski tako silno branili, da so jim pogledali kremplji skozi peklenska vrata, ko so mu jih tiščali. Preračunajte, koliko je bil star kovač Kurent, ko je bil prikrevsal na mesec, če vzamemo, da je štel sedemdeset let, ko je šel, življenja sit, sv. Petra nadlegovat in rogače vznemirjat. Kako dolgo je hodil, če je hodil vsak dan po deset ur ter prehodil na uro 5 km! Kakšen hleb kruha je moral vzeti na pot, če ga je poklepal vsak dan 2 kg in kolikšen sodec je moral valiti s seboj, če ga je spravil vsak dan pod kapo tri litre? Naj zračuna, kdor je fant od fare!

Solnčna površina ni mirna ter neprenehoma kipi in vre. Podobna je razburkanemu morju, samo da imamo namesto vodenih valov ognjene, in da bi primeroma zemlja, če bi jo vrgli v to morje, izgledala, kot bi vrgli pri nas v morje sodec. A še nad te valove izbruhne solnce časih mnogo večje ognjene stebre, ki se spnejo visoko kvišku, potem pa zopet popadajo nazaj. En tak bruhanje so l. 1895. v Ameriki zvezdoznanci fotografirali skozi daljnogled ter izračunali, da je bil visok 400 tisoč km, šestkrat do sedemkrat višji od debeljine naše zemlje. To bi jo metalo, če bi prišla gor! V primeri z drugimi prostori v vsemirju je naša zemlje še manj kot prašek.

Solnce in tiste zvezde, ki se sučejo okrog njega, tvorijo eno ozvezdje. Sedaj sem navedel tri primere iz obsega tega ozvezdja. To si moremo še nekako predstavljati. Ali če se podamo izven svojega ozvezdja, moramo preiti strašansko velik prazen prostor, preden pridemo do prve stalne zvezde. Če bi hoteli to oddaljenost povedati v km, bi dobili dolgo število, kjer bi videli vrsto števil, a si ne mogli misliti, koliko pomenijo. Zato si pomagamo tako-le: Oddaljimo se od zemlje tako daleč, da se nam zdi njena pot, po kateri bi zgoraj omenjeni vlak vozil 340 let, velika kot prstan, ki meri v največjo širino povpreko 18 mm. Kako daleč bo sedaj od zemlje naš najbližji sosed? Poltretji kilometer! Če bi hoteli to narisati, bi morali narisati najprej krog s premerom 18 mm; to bi pomenilo zemeljsko pot okrog solnca; da bi mogli narisati bližnjo zvezdo stalnico v primerni oddaljenosti, bi morali imeti za to 2500 m, torej več kot pol ure dolg kos papirja. Zvezda Vega*) je tako daleč, da bi jo smeli narisati na tej primerjajoči sliki šele v daljavi 15 km, torej tri in pol ure daleč proč od onega

*) Imenovana tako po slavnem Slovencu računarja Vegi. Torej tudi na nebu sveti zvezda, ki priča o marljivosti in nadarjenosti slovenskega naroda.

prstančka. Proti tej zvezdi se pomika naše sonce s svojimi zvezdami vred s hitrostjo 16 km na sekundo. Preračunajte, kakšno pot napravi naše sonce na leto? Koliko je že preletelo, kar je Kristus rojen? Zvezda Arktur predrvi vsako sekundo 300 km. — Zvezdoznanec ima jako sitno delo, kadar preiskuje nebo, ker se v silni oddaljenosti zvezde druga drugi tako približajo, da se nam zdi celo ozvezdje samo ena migljajoča lučca. V teh daljavah vidimo torej našo zemljo solncu tako blizu, da je še ne vidimo. Zvezdoznanci izdelujejo sedaj zemljevid celega neba. Zato so se poslužili drugega, zanesljivejšega pripomočka kakor je daljnogled, namreč svetlobe in svetlopisne sprave. Mnogo zvezd, ki bi jih naše oko ne zapazilo skozi najboljši daljnogled, se pokaže na občutljivi svetlopisni ploščici, če njihova za naše oko preslaba svetloba dlje časa sije nanjo. — Za ogromne prostore je mera meter premajhna, ker bi dobili preogromna števila. Zato si pomagamo tako-le: Svetlobni žarek preleti eno sekundo 300.000 km. Tisti prostor, ki ga preleti s to hitrostjo v enem letu, imenujemo svetlobno leto, in potem merimo s tem „metrom“ brezkončni prostor ter pravimo: Ta zvezda je oddaljena od nas pol svetlobnega leta, ona eno svetlobno leto, tista-le pet svetlobnih let i. t. d. Kdor je kaj računarja, naj preračuna, koliko iznaša to svetlobno leto! Svetloba hodi od solnca do zemlje 8 minut (zato je sonce že osem minut na nebu, preden ga zjutraj zagledamo). Kakšen je torej prostor med zemljo in tako zvezdo, s katere potrebuje žarek celo leto, preden pride do nas!

Navedel sem nekoliko zgledov, ki kažejo, kakšne velikanske prostore vse srečujemo v stvarstvu. Sedaj pa poglejmo še malo skozi drobnogled, kaj je kaj tam v onih prostorčkih, ki si jih zopet zaradi neznatnosti ne moremo predstavljati. Kakor smo strmeli pred daljnogledom, moramo strmeli tudi tu. Če denemo n. pr. pod petdesetkrat povečujoč drobnogled kak predmet ter to povečano sliko naslikamo s prozornimi barvami na steklo, denemo to v zato narejeno pripravo, postavimo za sliko luč in vjamemo to svetlobo na bel zastor, dobimo lahko od dveh do šest metrov velike slike onega predmetka. Na ta način se lahko uverimo, da so s prostim očesom dostikrat komaj vidne živalce navadno groznejše in strašnejše kot najkrvoločnejše zveri. Če povečamo na ta način bolho, dobimo nekaj metrov dolgo zver, za katero smo lahko veseli, da je samo umetno povečana in da v resnici ni tako velikih grdob! Če gledamo bolho pri 50kratni povečavi, vidimo, da je navidez črno telesce pokrito z mehкими dlačicami, ki se leskečejo na solncu v vseh mavričnih barvah. Ali če povečamo to sliko še na omenjeni način, dobimo na belem zastoru žival, ki je porastena nalik ježu z debelimi ščetinami. Bolha preskoči, če je izpočita, svojo dolžino okrog 350 krat. Če bi ta na zastoru hotela skočiti, bi skočila 2000 m, to je pol ure hodá daleč. Človeški las lahko povečamo na ta način tako, da je debel kot kol. Tako povečan ščurkov gobec lahko navda vse zanikrne gospodinje s čutom hvaležnosti do prirode, da ni ustvarila v resnici tako velikih strahov, ker bi taka grdoba ne utonila v vedru mleka.

Drobnogled nam je pokazal, da z vsakim črvičkom, ki ga mirne duše pohodimo in zmečkamo, stremo tako umeten stvor, da kaj tako umetnega

pač nikdar ne napravi človeška roka. Navedem naj za dokaz nekaj števil; navedene stvari je bilo mogoče šteti le zaradi povečanja, kakršno moremo dandanes dognati z različnimi pripravami. Gosenica ima 4041 mišic; le to velikansko število mišečevja ji omogoča, da se more zvijati na vse strani. — Kdor je že opazoval kdaj natančneje čebelico, je videl, kako debela očesca ima; vsako je sestavljeno iz mnogih zrcalc, ki so jih našeli s pomočjo drobnogleda v trotovem očesu 14.000. Telo vsakega pajka ima štiri dele. Na vsakem delu je po 1000 luknjic, in iz vsake prihaja po ena drobna nitka. Vse te skupaj pajk sprede v eno nit, iz katere stke potem svojo mrežo. Vsaka nit pajčevine je torej spredena iz 4000 tanjših nitk. Neki učenjak je opazoval z drobnogledom pajke, katerih sestavljene niti so bile tako tanke, da bi jih šlo 4000 na debelino človeškega lasu. Sedaj nam bo lahko razumljivo, kako to, da n. pr. pozna vsaka čebelica tako dobro svoj panj. Ko brenči okrog vhodov in išče pravega, razloči njeno nežno oko pač toliko različnosti na deskah, ki se zde nam popolnoma enake druga drugi, da najde izlahka pravo domačijo. Takisto lahko si zapomni mravlja svojo pot, ker pot po prahu, po travi in med kamenčki je zanjo ravnotako raznovrstna kot za človeka pot po jarkih, gozdeh, močvirjih in gorah.

Danes smo malo pregledali, kakšni prostori se nahajajo v stvarstvu in kako se je človek s pomočjo svetlobe, daljnogleda in drobnogleda naučil vsaj razmeroma meriti in predstavljati te prostore. Drugikrat se pogovorimo o tem, kako je izkušal človek premagati prostor, s katerim mora računati v vsakdanjosti. Z drugimi besedami: v prihodnjem članku se pomenimo na kratko in pregledno o prometnih sredstvih in njih razvitku na zemlji.

Vsakega čitatelja prosim, da mi sporoči, kadar kakšne stvari ali besede v teh člankih dobro ne razume, kar potem drage volje pojasnim. Pravtako lahko poročite, kaj bi vas še zanimalo, zlasti pa misli in vprašanja, ki se vam porajajo, če ugledate v narodi kak pojav, ki ga ne razumete. Pisma o tem naslavljajo na uredništvo „Zvončkovo“.

Če mi sami poveste, najlože uganem, kaj bi vas zanimalo in na kaj naj bi se posebno oziral v prihodnjih člankih!

Vprašanje in odgovor.

Odkod si, modro očesce,

kraj lihošumečih valov?

Naj rahlo ti stebelce zlomim

in naj te ponese domov!

„Nevidna in vsegamogoča

razpela je sila mi cvet;

o, pusi me, naj ga gledam,

kako je lep ta vaš svet!“

Na izprehodu.

Spisal Ivo Troši.

o vam je bil pravi jok in stok:

„Mi-jav, mi-jev, mi-jov!“

A Žalinovi Nataši se je smehljalo mlado srčece. Zakaj? Drobne mucike na enem, stara muca za njo na drugem bregu vode, tekoče od mlina v bližnjo reko, so tožile, kako hudobna je Nataša. Tisto popoldan je bila Nataša zares pravi devetmisli-nadan.

Pomladansko solnce je kakor nalašč gledalo tako prijazno z neba, kakor da ga je Bogec ustvaril prav šele danes in samo zaradi Nataše; na vrtu za hišo je pognala zelena travica, vmes pa vse polno pestrih cvetic. Po trati so se zbirale tolste gosi in okorno rejene race, a voda od mlina semkaj je šumela v majhnih valčkih proti reki tako vabljivo, da bi šla Nataša najrajša kar za gosmi in racami gomazit po nji. Za sedaj je pa imela vendar še nujnejšega opravila. Vzela je doma iz žitnice raztrešenega zrnja in šla krmit z njim race in gosi, ko so se zadovoljno obirale na božjem solnčku. Lepo je bilo to delo; deklica in živali so bile zadovoljne, toda prehitro je zmanjkalo zrnja v Natašinem predpasniku. Da bi šla po drugo, se ji je zdelo preveč odročno, a ptice tudi niso bile zadovoljne s praznim predpasnikom. Ločile so se od nje — najbrž kar brez zahvale in hvaležnosti — k bližnji, mirno deroči reki iskat si mesnega živeža.

Nataša je dobila v tem že drugo delo. Šla je po svojo škropilnico in posodo za vodo, pa je začela zalivati — travo in cvetice na vrtu, zajemajoč vodo iz bližnje struge. Toda kmalu je čutila, kako grozno sama je ob tem delu. Pogrešala je zabavne družbe. Zato se spomni Nataša, da ima domača muca nekje pod streho mlade mucike, oh, tako lepe in ljubeznive kakor kuhani štrukeljčki — pet mucik. Naj se povesele živalce na božjem solncu, si je mislila in tekla ponje pod streho, da jih ponese na izprehod in če bo le mogoče, tudi pokazat — sosedovi Belci. O, kako se bo ta čudila toliki družini in tako srčkanim mucikam!

No, tudi stara muca je bila blizu enakih misli z Natašo, seveda le dotlej, da so dospеле na vrt, češ: izprehod v toplem zraku ne bo škodoval živahni mladini. Ali ko je začela Nataša s košaro in mucikami bresti vodo v strugi naravnost k prijateljici onostran vrta, je zapela drugačno pesem. Stara muca se je bala stopiti v vodo in prav nevšečno godla za mladimi v strahu, da jih ponese Nataša kdovekam in slednjič morda celo vrže v vodo. To ji ni bilo neznano. Tudi mladim se je zdel ta izprehod celo nevaren, zakaj v vodo jih ni veselilo, a po suhem — kod? — nazaj k mami, ki je še prav obupno vpila na bregu struge. Nataša je pogumno prebredla strugo in hotela postaviti košaro z mucikami na suho, pa so ji že prej poskakale na tla in vse zbežale nazaj k vodi.

Sedaj se je začel pravi jok in stok: Mi-jav, mi-jav, mi-jav! — z obeh strani struge — pesem, ki ni niti za najbolj kosmata ušesa. Menda tudi Nataši ni bilo posebno všeč to petje, pa se ji je tudi smilila stara muca, dasi se

ji je smejalo srce zaradi njenih skrbi na bregu, kam bo z mladimi. Mislila je že, da bi šla in jo prenesla za njimi, a preveč varno se ji to ni moglo videti, ko se je spomnila, da ima muca ostre zobe in kremplje. A žalostne pesmi le še ni bilo konec. Mlade mucike so že s tačicami otipavale vodo,

da bi jo prebredle nazaj k mami, stara je močila v strugi brke, pa se je najbrž vsem zdela voda — preveč mokra. Le Nataša je bredla po nji in pre-mišljala, kaj bi bilo sedaj le najpametneje ukreniti. Ni dolgo ugebala. „Ako ne morem prenesti stare sem, prenesem mlade nazaj k stari. Živalce se mi smilijo.“ Tako je sklenila in se obenem tudi sama ni zabila domisliti, da ima doma mamo, a mama ima zanjo v omari kruh, sirovo maslo, orehe, klobase, med . . . K sosedom Belci pa pojde rajša pozneje in sama. S tem drobižem je že križ, seveda.

Javna pohvala iz košare in z nasprotnega brega je bila Nataši plačilo za usmiljeno srce. Doma v veži se je še nekoliko poigrala z mucikami, povedala mami, kaj je nameravala storiti in vprašala slednjič: „Mama, mama, povej, no, prosim, zakaj se mucike tako boje vode?“

„I, lej, no? Zakaj se je bojiš pa ti, malopridnica? Ali ne veš, kaj je zjutraj pri umivalniku?“

Nataše je bilo skoro sram, vendar je hotela biti boljša od mucik, pa je rekla: „Jaz se pa vendar nisem bala stopiti v vodo.“

„Seveda, ti si bila bosa, muca pa ne more sezuti nogavic. Vidiš, tako je.“

„A!“

Tega ni vedela Žalinova Nataša do danes, sedaj pa ve.

Moja grlica.

Spisal Samko Cvetkov.

asih sedim doma v sobi ali pa na vrtu in berem ali delam kaj drugega . . . pa mi je dolgčas: neseča si želim; stoži se mi po prijateljih, po mojem Ivanu, najdražjem prijatelju. — Tako mi je, da bi jokal . . . Zakaj sem šel proč, zakaj sem ostavil vas, ki ste me ljubili, ki sem jaz vas ljubil? . . .

Žalosten sem, pa se zamislim: ne slišim ničesar, ne vidim ničesar . . .

Hipoma me zbudi glasno smejanje, in trenutek na to mi sedi na glavi grlica; ljubka, z vencem črnega perja za vratom, z majhno glavico, rdečimi nogami pa kratkim repkom . . . Da, prav taka je moja grlica in ta mi je tudi edina tolažba v teh težkih časih, ko sem daleč, daleč od prijateljev, ki so mi bili tako dobri in ljubeznivi . . .

Priletela je in sedi na mizi pa brba po papirju. Vzame mi pero in ga odnese ali spusti z mize. Poberem ga, pa zopet mi ga odnese . . . no,

ne zamerim ji tega, rad jo imam in ako bi ji prepovedal kaj, bi bila žalostna in potem bi bilo žalostno vse okolo mene.

Kako sem jo dobil? — Sedel sem nekdaj tako na vrtu in bral, pa me zmoti iz zamišljenja: „Kukur-gu-u, kukr-gu“. Pogledam — na vrtni ograji sedi grlica in se mi priklanja. Stopim k nji in jo primem z roko, pa se ni branila . . .

Udomačila se je takoj: letala je v ograji in ni ušla — k nam je priletela gotovo kot ubežnica — dovolila si je takoj vse . . . prav vse, kar je mogla doseči, je premaknila . . . Ko je prišla zima, smo jo dali v kletko v sobo, da ni letala na mraz, ker sicer bi zmrznila . . . Ej, vi ne veste, kako rado jo zebe, vsa drgeče, če le potegne lahna sapica . . .

Letala je po kletki, jaz pa sem sedel na postelji in jo opazoval in se pogovarjal z njo. Kako je bila zgovorna: skoro da se nisva razumela. To sem pač vedel, da hoče iz kletke, a tega ji nisem dovolil. Kaj hočem? Če ji dovolim enkrat, potem pa hoče vedno, a jaz ne trpim tega, da bi mi kdo kljuboval in me silil h kaki stvari. Ako bi bil izpustil grlico, bi bila odletela bogve kam, in potem bi mi bilo žal in težko, a tega si nisem želel . . . Ko sem ji dajal zrnc in vode, me je ujedala, a kaj sem se zmeril za to, saj niti čutil nisem, to ni bolelo niti malo. Pa ji tudi nišem zameril, da je storila kaj takega, saj prost je rad vsakdo, tudi ptič. Nekega dne pa me je nadlegovala toliko časa, da sem ji odprl vratca in izletela je takoj iz kletke in letela po sobi, naposled pa sedla na peč, kjer so se sušile bučne peške. Takoj jih je nametala polno na tla, pa sem jih moral pobirati: to je bila posledica njene prostosti. Razposajena je bila tako, da ji ni bilo možno skriti nobene reči; zdaj je bila tu, zdaj tam, jaz pa sem jo opazoval, se smejal ter mislil: Rajši bi ji ne pustil veselja.

Toda: ali nisi ti takisto vesel, kadar si svoboden, kadar nimaš skrbi, kadar ti ni treba misliti, kako težko je biti zaprtemu? — Premišljal sem in se zamislil tako globoko, da nisem vedel, ko mi je prevrnila grlica tintnik z mize. Dobro, da je bil zaprt, sicer bi bilo vse polito. Ubil se ni, ker je padel na rob. Takoj sem ujel grlico in jo zaprl v kletko, pa me je pogledala postrani, a tako žalostno — ne šegavo kakor navadno — da sem se obrnil proč in šel. „Ubožica! Hudo ti je, a kaj, ko se ne da pomoči. Če te pustim, pa mi prevrneš zopet kaj“, sem ji rekel, ona pa se je zasmejala poredno kakor bi mislila: „E, kaj, do jutri pozabiš in potem me izpustiš zopet“.

A to se ni zgodilo . . .

* * *

Tako sem se zabaval z grlico in postala mi je ljubka družabnica. Človek se navadi na kako stvar in postane mu takorekoč tako potrebna kakor vsakdanji kruh. A to je nepotrebna navada: kaj mi more koristiti grlica, ako nimam, kar bi del v usta, ako nimam postelje, kjer bi spal? Grlica mi ne pomore čisto nič . . . In vendar: kako prav je, da sem jo ujel!

Oditi sem moral z doma. Brat mi je rekel, da zapodi grlico po svetu, naj zleti, kamor hoče, ker se nima časa ukvarjati z njo. Pa se mi je zamislila ubožica in vzel sem jo s seboj.

In zdaj!

Kako je prav, da jo imam! Nobenega prijatelja nimam, nobenega znanca: na steni pa visi kletka in iz nje mi poje grlica svoj „kukr-gu-u“. Edina moja prijateljica je, edina moja tolažba v teh žalostnih časih, ko nimam nikogar, ki bi se mi sladko nasmejal ali me sočutno vprašal: „Fran, kaj ti je, da si tako žalosten, zakaj povešaš oči otožno in se ne smeješ?“ Samo grlica me pogleda pomilovalno in zagruji: „Kaj bi bil žalosten, saj bo bolje, boš videl, da bo! Vse bo zopet pri starem. Prideš zopet domov, zopet boš pri domačih; imel boš zopet svojega Ivana, najdražjega prijatelja“.

Tako mi gruli, in potolažim se vsaj nekoliko; a težko mi je še vedno; po tebi, Ivan, mi je težko: kje si in kaj delaš?

Tolažba.

*Pridi k meni, ptička,
in na ramo sedi,
da te potolažim
v tvoji hudi bedi.*

*Malu spet zaklila
pómlad bo vesela,
takrat od radosti
spet boš v gaj zletela . . .*

*Mene pa odnese
angel na višave,
iz nebes bom gledal
nate na dobrave.*

*Takrat pa zapoj mi,
ptičica vesela,
in visoko dvigni
se nad polja bela!*

*Dvigni se nad polja,
zleti na višave
in razglasi svetu
moje ti pozdrave!*

Ivan Stepano.

POUK IN ZABAVA

Slovo.

Besede zložil *Jožef Strižar.*

Uglasbil *Vinko Krek.*

Korakoma.

1. Z Bo-gom, ma-ti, o - če, zdra-vil Pri - šel je lo - či - tve čas;
 4. Bo-ben po - je, in za-sta-va v boj kr-va-vi nam vi-hra;

Konec.

- ce - sar kli - če v boj kr - va - vi, do - mo - vi - na kli - če nas.
 smrt me ča - kaj a - li sla - va, sr - ce mi ne tre - pe - ta!

Trio.

2. Z Bo-gom, lju-ba mi ses-tri-ca, ro-ko, bra-tec, mi po - daj;
 Lju-bi moj do - ma - či kraj!

- z Bo-gom, mir-na ti va - si - ca, lju-bi moj do - ma - či kraj!

3. Ti-ho! Kar mi Bog u - kre-ne, to sa - mo me do - le - ti;

Od začetka do konca.

- vsa - ka kro-gla ne za-de-ne, e - den pa - de, drug sto - ji.

Za računarje.

„Zvonček“ je prinesel svojim mladim bralcem že dokaj nalog, ki jih ne najdete v šolskih računicah. Šaj bi pa bila tudi tvarina preogromna, ako naj bi vam učitelji kazali vse one zanimivosti, ki tiče v računski vedi. No, pa za vsako glavico tudi niso take naloge zabavne. Vem, da bi večina šolarčkov vrgla računico najrajša pod klop. Vem pa tudi, da je med vami dokaj bistrih glav, ki jim reševanje zamotanih nalog dela veselje. In to je iz dveh ozirov nekaj vredno. Prosti čas, ki ga s takim delom porabim, ni izgubljen. Nasprotno, bolj je za morem porabiti kakor za bistrenjem svojega razuma. Razum je treba vzgajati, to se pravi: kakor moram telo polagoma krepiti za težavnejša dela, tako moram tudi svoj razum bistriti in pripravljati na večja dela, samostojno razmišljanje in sklepanje. Uspešno reševanje pa mi zbuja veselje do predmeta samega. Če sem rešil nalogo, ki se mi je zdela močno zamotana, sem kar nekam ponosen nase; čutim se zmagalca, ki je uničil sovražnika. Zbuja se mi pa tudi želja, da bi več znal, se več naučil, da bi bil kos še težavnejšim nalogam. In če pa imate zanimanje in veselje do predmeta, se boste radi učili tudi računstva. Ne dvomim, da boste potem prav dobri računarji.

Danes nekaj za tiste, ki že znajo množiti z večštevilični števili. Ves množenec (multiplikand) pomnožim z vsako številko množitelja (multiplikatorja). Končni vzmožek (produkt) je vsota vseh delnih vzmožkov. Veste tudi, da moram drugi, tretji itd. delni vzmožek zapisati za eno mesto proti desni ali proti levi pod prejšnjega, ker ima namreč vsak delni vzmožek drugo mestno vrednost.

Končni vzmožek pa lahko določim iz obeh činiteljev (faktorjev), ne da bi zapisal delnih vzmožkov.

Zapomnite si to-le dobro: Ednice končnega vzmožka dobim, ako pomnožim ednice množenca z ednicami množitelja; desetice končnega vzmožka dobim, ako pomnožim desetice množenca z ednicami množitelja in pa ednice množenca z deseticami množitelja; stotice končnega vzmožka dobim, ako pomnožim desetice množenca z deseticami množitelja, stotice množenca z ednicami množitelja in pa ednice množenca s stoticami množiteljevimi itd.

Za primer:

$$1.) 45 \times 37 = 1665$$

Računam tako-le:

$$5 \times 7 = 35; \text{ zapišem } 5, \text{ ostanek } 3;$$

$$4 \times 7 = 28$$

$$5 \times 3 = 15$$

$$\text{ostanek } 3$$

$$\text{skupaj } 46; \text{ zapišem } 6, \text{ ostanek } 4;$$

$$4 \times 3 = 12$$

$$\text{ostanek } 4$$

$$\text{skupaj } 16; \text{ zapišem } 16.$$

$$2.) 85 \times 32 = 2720$$

Računam tako-le:

$$5 \times 2 = 10; \text{ zapišem } 0, \text{ ostanek } 1;$$

$$8 \times 2 = 16$$

$$5 \times 3 = 15$$

$$\text{ostanek } 1$$

$$\text{skupaj } 32; \text{ zapišem } 2, \text{ ostanek } 3;$$

$$8 \times 3 = 24$$

$$\text{ostanek } 3$$

$$\text{skupaj } 27; \text{ zapišem } 27.$$

Rekli boste: V šoli smo se naučili enostavneje množiti. Prav pravite in ne pravite prav. Za prvi poizkus se vam morebiti ne zdi to lahko. Če se pa vadite in znate dobro naštevanko, vas zagotavljam, da boste prej izračunali končni vzmožek kakor oni, ki pišejo delne vzmožke. Seveda boste ta način porabljali le pri množenju dvošteviličnih in trošteviličnih činiteljev. Pri večšteviličnih činiteljih bi se v vaših mladih glavah nokopčilo preveč števil, pri seštevanju bi se zmotili, vzmožek bi bil napačen, in tega se pa varujte. *J. R.*

Ruska-japonska vojna.

Dne 8. t. meseca se je začela v daljni Aziji vojna med Rusi in Japonci. Ta dva naroda se vojskujeta za Korejo, deželo na Daljnem Vzhodu. Rusi so najmočnejši slovanski narod, ki ima velikansko vojsko. Japonsko je državnica, kjer prebiva ljudstvo, ki se je sprijaznilo z evropsko omiko, ki pa je tudi drzno in pogumno. Ves svet se ozira sedaj tja na skrajni azijski vzhod, koder grme topovi. Japonci so naskočili brez običajne in pri vseh narodih uveljavljene vojne napovedi rusko brodovje ter tako izzvali jezo silnega ruskega naroda. — Prihodnjic seznanimo svoje čitatelje nekoliko поблиže z obema narodoma, ki sedaj izkušata svoje moči na bojnem polju.

Spala — sedemnajst let.

Zdravnik dr. Herbst poroča, da je sedaj 41 letna Gersina Mayer brez prenehanja spala sedemnajst let. Zaspala je leta 1886. Oči so ji ostale zaprte vseh 17 let. Gibala pa je z rokami in nogami; odpirala je tudi usta, da so ji lahko dajali hrane. Ko se je čez 17 let prebudila, se ji je zdelo, da je spala samo eno noč. Zdravniku je povedala, da se ji ni ves čas nič sanjalo. Dolgoletno spanje ni omajalo njenega zdravja, samo hodi težje kot prej.

Korejski pregovori.

Iz rekov in pregovorov sklepamo, kakšnega mišljenja in čuvstvovanje je dotični narod. Ker je ravno sedaj mnogo govora o Korejcih, podajamo svojim bralcem nekoliko korejskih pregovorov. Slovejo tako: Ako nima rodovina v hiši deset let bolezni, mora obogateti. — Ko uide vol, popravljajo hlev. — Ko se pojavi žeja, kopljejo vodnjak. — Ali se kadi iz nezakurjenega dimnika? — Čim višja gora, tem nižja dolina. — Kadar je luna polna, začne zopet pojemat. — V dolini, kjer ni tigra, je ris gospodar. — Tudi slepec najde skozi odprta vrata pot v hišo. — Kdor ne pazi,

ne vidi. — Sol na peči osoli jed šele tedaj, ko pride vanjo. — Kdor je užival sol, pije vodo. — Reč je dobra, ko je nova; človek je dober, ko je star.

Japonsko pismo.

Tisti Japonci, ki se posebno vnamajo za napredek, se trudijo že deset let, da bi uvedli v književnost latinske črke. Namesto latinskih črk rabijo Japonci sedaj do 4000 različnih znamenj, kar provzroča mnogo truda v šoli, posebno pa še v tiskarnicah. Koliko se morajo sedaj truditi japonski otroci, preden se nauče branja in pisanja!

Računska naloga.

Priobčil *Ź. R.*

France, Tone in Janez so stali pred knjigarnico in ogledovali mladinske knjižice. Radi bi si bili najcenejšo kupili, pa ni nobeden imel dovolj denarja.

France pravi: „Jaz imam 18 h premalo“.

Tone pravi: „Jaz imam 8 h premalo“.

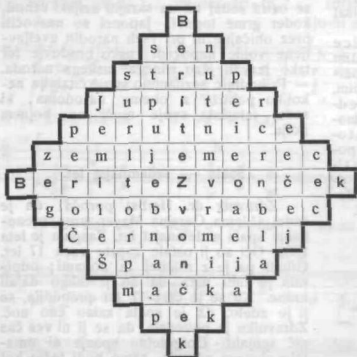
Janez pravi: „Jaz imam 22 h premalo. Pa če bi imel še to, kar imata vidva skupaj, pa bi si lahko kupil dve taki knjižici.“

Koliko je stala knjižica in koliko je imel vsak denarja?

Rešitev in imena rešilcev priobčimo v prihodnji številki.

Rešitev demanta v drugi številki.

Berite Zvonček!

Prav so ga rešili: Janko Glaser, učenec v Rušah; Ferdinand Polak, dijak v Kranju; Franci Suher, učenka VI. razreda pri Sv. Jakobu v Ljubljani; Edvin Suher, učenec IV. razreda na vadnici v Ljubljani; Stanko Štritoč, dijak v Ljubljani; Mirko Crobath, dijak v Kranju; Rafaela Kosi, učenka VI. razreda v Središču.

